

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

0 0 0 0 0 0 0

УДК 353.2

Ю. Г. Королюк,

д. н. держ. упр., доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи та інноваційного розвитку

Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, м. Чернівці

ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В МЕХАНІЗМАХ СЦЕНАРНОГО УПРАВЛІННЯ

Yu. Koroliuk,

Doctor of Philosophy (Public Administration), associate professor,

Deputy Director for scientific and pedagogical work and innovation development of Chernivtsi trade and economics institute of KNTEU, Chernivtsi

REGIONAL DEVELOPMENT POTENTIAL IN THE SCENARIO MANAGEMENT MECHANISMS

У роботі встановлено, що потенціал регіонального розвитку є невід'ємною методичною та об'єктивною складовою механізмів сценарного управління. Показано, що утвердження регіонального потенціалу як невід'ємної частини механізмів регіонального управління визначає низку принципових вимог до методів його оцінки: об'єктивності; універсальності; детермінованості; точності розрахунку. Обґрунтовано, що аспект сценарного управління передбачає використання можливостей інтегрального об'єднання залежних компонент, покладених в основу розрахункових моделей потенціалу регіонального розвитку. Підтверджено, що використання концепту потенціалу регіонального розвитку обумовлює формування (синтез) двох цільових сценаріїв управління: забезпечення стабільності функціонування галузі регіону (підтримка існуючих умов реалізації потенціалу) та потребу в її трансформації (формування якісно нових умов реалізації потенціалу). Показано, що зазначені цільові сценарії добре узгоджуються із загальноприйнятими підходами сценарного синтезу: оптимістичного, песимістичного, реалістичного та інерційного.

The paper ascertains that regional development potential is an essential methodical and objective part of the scenario management mechanisms. It is shown that adoption of regional potential as an integral part of regional management mechanisms establishes a

number of fundamental requirements to the methods of its assessment: objectivity, universality, determinacy, accuracy of assessment. It is proved that the aspect of scenario management foresees the use of integral consolidation possibilities of subordinate components that lie in the basis of regional development potential computational models.

It is confirmed that the use of regional development potential concept stipulates for the formation (synthesis) of two purpose-oriented management scenarios: ensuring of a regional branch functioning stability (the support of the existing potential realization conditions) and the necessity of its transformation (formation of qualitatively new conditions of the potential realization). It is shown that the stated purpose-oriented scenarios coordinate well with conventional approaches of scenario synthesis: optimistic, pessimistic, realistic and inertial.

Ключові слова: *потенціал регіонального розвитку, механізми сценарного управління, регіональна соціально-економічна система*

Keywords: *regional development potential, scenario management mechanisms, regional social-economic system.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Проблематика дослідження питань, пов'язаних із терміном “потенціал”, не є новою для світової науки. Фундаментальні здобутки у даному напрямі належать галузям природничих наук, де зазначене поняття є глибоко дослідженим і широко вживаним, принаймні останні два століття. У ХХ столітті термін набув поширення в економічній науці та, починаючи із другої половини минулого століття, продовжив свою інтеграцію у галузі гуманітарних наук, що не володіють потужними методами формалізації: соціологію, політологію, правознавство, державне та регіональне управління.

Широко апробованою багатьма галузями науки особливістю теоретичного дослідження потенціалу складної системи залишається його висока практична значимість. Так, сценарне управління регіоном як складною соціально-економічною системою вимагає науково-обґрунтованого виокремлення тих її ключових властивостей, які по-перше будуть слугувати індикаторами розвитку, і по-друге – управлінський вплив на які буде сприяти ефективній реалізації процесу сценарного управління. Однією з таких характеристик сьогодні, зважаючи на чисельні праці науковців, є зміст та сутності, що відображає поняття “потенціал”, зокрема “потенціал соціально-економічного розвитку регіону”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

На сьогодні надзвичайно велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених (М.І.Долішній, З.С.Варналій, Є.В.Давискіба, Є.Д.Еріашвілі, В.Ю.Керецман, О.Б.Коротич, В.М.Кузьмин, В.М.Лексін, Т.С.Максимова, К.В.Мезенцев, Н.Р.Нижник, Н.І.Проводар, О.М.Швецов та багато ін.), досліджуючи різноманітні аспекти соціально-економічних явищ та процесів на регіональному рівні (у т.ч. проблематику регіонального управління), широко вживають термін “потенціал”. Основне прикладне використання цього терміну здійснюється шляхом його поєднання з іншими поняттями економічного та соціального змісту: “економічний”, “трудовий”, “ресурсний”, “людський”, “фінансовий” тощо, територіального – “регіональний”. Відповідно, зазначене поєднання справляє вплив і на пропозиції до методів і підходів його оцінки.

У свою чергу, використання терміну “потенціал” у регіональному управлінні набуває все більшого поширення одночасно із розвитком науки державне управління. У даній площині, окремою особливістю є цільовий аспект поняття “потенціалу” як об'єкту управління, зокрема сценарного. Однак, сьогодні відсутні праці, що цілісно досліджують особливості оцінки та використання потенціалу регіонального розвитку в механізмах сценарного управління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є розкриття принципових особливостей прикладного використання та оцінки потенціалу соціально-економічного розвитку регіону в механізмах сценарного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Етимологія походження терміну “потенціал” бере початок від латинського слова “*potentia*”, що у перекладі означає силу, міць, приховані можливості. У свою чергу, характерною спільною рисою появи прикладного ефекту від дослідження понять, пов’язаних із терміном “потенціал”, у світовій науці є його інтерпретація як системної характеристики із подальшою розробкою методів однозначної формалізованої оцінки.

Основні концепції поняття “потенціал” у державному управлінні є, у значній мірі, успадкованими від галузі економіки із одночасним успадкуванням низки невирішених проблем. Економічний аспект проблематики “потенціалу” суттєво посилюється при дослідженні категорій державного управління на регіональному рівні, де загострюються суперечності, пов’язані із його ресурсною інтерпретацією. Так, акцентуючи на даних суперечностях, погоджуємось із Г.П.Уліганинець який зазначає [1, с. 20]: “даючи визначення сутності терміну “потенціал”, треба враховувати те, що між термінами “ресурси” і “потенціал” відмінним є те, що ресурси існують незалежно від суб’єктів економічної діяльності, а потенціал окремого підприємства, галузі, регіону, суспільства, держави є невіддільним від суб’єктів діяльності”.

У свою чергу, слід констатувати, що нормативно-правові джерела зовсім не визначають методології числової чи якісної оцінки величини “потенціалу” та “ресурсу” незважаючи на цільовий аспект оперування зазначеними поняттями із масовим використанням категорій “підвищення”, “забезпечення”, “покращення”, “ефективне використання” тощо. Державна служба статистики у своїх щорічниках відображає інформацію про природно-ресурсний та виробничий потенціал. І хоча, зазначені види потенціалу є важливими для оцінки розвитку регіону, однак не деталізують особливості даного процесу.

Аналіз прикладного використання науковцями понять, закладених у термін “потенціал”, виявляє низку особливостей [2]:

- вживання його у якості характеристики території (“потенціал території”, “потенціал регіону” тощо);
- чітко визначений ресурсний зміст (“ресурсний потенціал”, “природно-ресурсний потенціал” тощо), підсилений одночасним вживанням дієслів “реалізація” та “використання”;
- вживання його як цільової категорії державної регіональної політики.

Спільною ж особливістю пропонованих вітчизняними та зарубіжними науковцями методів формалізації “потенціалу” є їх вартісно-ресурсна основа. При числовій оцінці науковці, спрощуючи постановку завдання, значно звужують спектр поняття “потенціал регіону”, чітко окреслюючи окремі його складові: “трудова”, “інноваційна”, “територіальна” тощо. За винятком наукових праць [3; 4], “потенціал” не розглядається та не оцінюється як певна системна характеристика. Проте, навіть спроби статичної оцінки окремих складових “потенціалу регіону” шляхом аналізу регіональної соціально-економічної статистичної інформації свідчать про їх високу прикладну значимість, пов’язану із зростанням чіткості постановки цілей державного регіонального управління.

Багато дослідників, явно чи опосередковано, визначають процес управління регіоном схемою: управлінська дія → процес використання потенціалу → соціально-економічна ціль(і) управління. Більше того, основний аспект прикладання зусиль управлінської дії обмежується виключно процесом ресурсного використання “потенціалу” з метою досягнення поставлених кінцевих соціально-економічних цілей. Формалізована оцінка величини потенціалу у такому випадку становить інтерес тільки як можливість використати оцінений обсяг відповідного ресурсу. Однак, цільова категорія даного поняття не може обмежуватися виключно чинниками його ресурсного використання. Варто погодитися із визначенням потенціалу як системної характеристики, для якої притаманні певні умови реалізації, які, подібно потенціалу, можуть розглядатися у вигляді числових величин, що знаходяться шляхом обробки інформації про систему [5]. Сценарне управління регіоном у такому аспекті визначає як управління системою, на стан якої можна вплинути тільки шляхом створення необхідних умов для реалізації її потенціалу.

Як було наведено вище, сьогодні регіональний потенціал не розглядається як системна динамічна характеристика. Зазначене набуває принципової актуальності за умов того факту, що сценарне управління за своїм змістом є динамічним феноменом. Поняття “потенціалу” у світовій науці оцінюється як відносна характеристика при формалізації якої на перше місце виноситься порівняння її величини (чи величини ознаки на яку він впливає чи динаміку якої обумовлює) між точками спостереження. Варто зауважити про практичний зміст “потенціалу” у різних галузях науки, обумовлений тим, що він займає “проміжне” положення при встановленні тих чи інших закономірностей поведінки та властивостей реальних об’єктів (наприклад у кінетиці: швидкість → потенціал ↔ потенціал → швидкість).

Таким чином, утвердження регіонального потенціалу як невід’ємної частини механізмів регіонального управління визначає низку принципів вимог до методів його оцінки:

- об’єктивності (розрахунок потенціалу повинен здійснюватися на підставі об’єктивних даних);
- універсальності алгоритму розрахунку (формалізована оцінка потенціалу повинна бути реалізована в єдиному підході як у площині різних регіонів так і в розрізі типів показників);
- детермінованості зв’язку величини потенціалу з показником який піддається його впливу (абсолютна величина потенціалу не становить практичної цінності, на противагу можливості оцінки його впливу на той чи інший показник проблемного об’єкту; особливої ваги набуває оцінка тієї частини потенціалу, що може бути реалізована);
- точності розрахунку (алгоритм розрахунку повинен базуватися на методах, точність яких піддається оцінці).

У свою чергу, перевагою механізмів сценарного управління в загальній методології управління регіональними системами є їх здатність до зниження невизначеності завдяки відображенню можливих шляхів розвитку подій. Однак, побудова адекватних сценаріїв регіонального розвитку вимагає суворого відбору параметрів об’єкта дослідження

(регіону та його розвитку), підходів до їх виміру, методів модельної формалізації тощо. Найбільш дієвим шляхом вирішення даної проблеми є – або намагання науковців зменшити кількість зазначених параметрів використовуючи підходи відкидання найбільш несуттєвих, або намагання застосовувати методи їх інтегрального групування.

Безперечно, спрощення моделі шляхом “грубого” зменшення кількості врахованих параметрів об’єкту не сприяє зниженню невизначеності можливих шляхів розвитку подій, тому не може застосовуватися в методах сценарного управління (на відміну від підходів базованих на інтегральному групуванні). Саме тому вищенаведений перелік вимог до методів числової оцінки потенціалу регіонального розвитку в аспекті сценарного управління слід доповнити можливістю інтегрального об’єднання залежних компонент, що описуються даними національної та регіональної статистики (рис.1.).

Окрім загальнонаукових та прикладних перспектив оцінки і використання потенціалу регіонального розвитку потребує обґрунтування його методологічної обов’язковості у механізмах сценарного управління регіоном. Зазначену обов’язковість визначає низка фактів. По перше, фундаментальною роллю потенціалу регіонального розвитку в механізмах сценарного управління є виконання функцій “точок відліку” будь-якого заданого сценарію чи спектру сценаріїв. По-друге, регіональний потенціал виконує функцію ресурсних, фінансових, екологічних, соціальних та інших обмежень на всій траєкторії сценарного розвитку. По-третє, регіональний потенціал є зв’язуючою ланкою послідовних етапів розвитку, які і формують сценарії поведінки регіональних систем і на кожному з яких діють свої закономірності управління, взаємозв’язку компонент і т.п. (рис.1.).

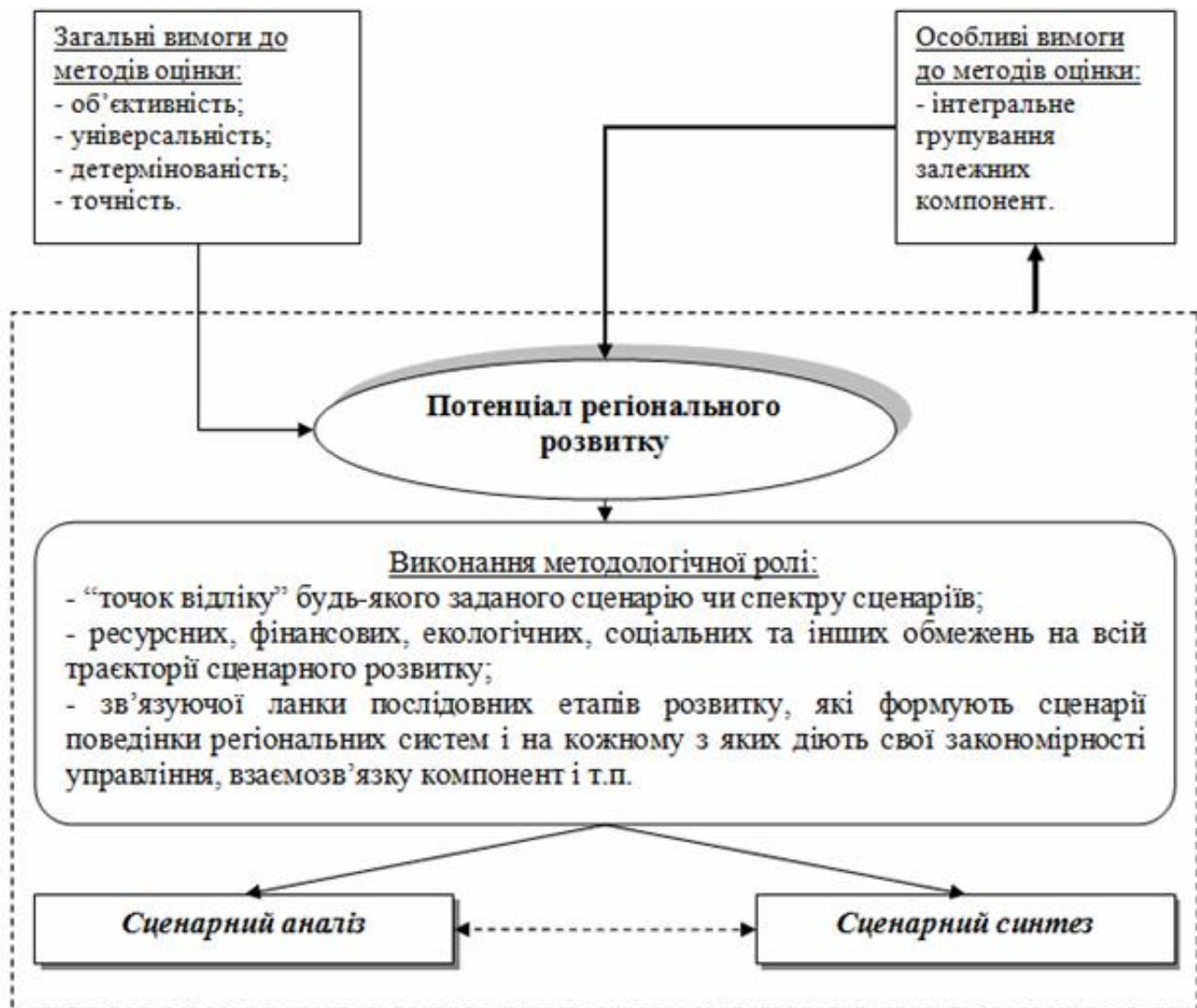

Рис.1. Потенціал регіонального розвитку в механізмах сценарного управління

Варто зазначити, що в основу механізмів сценарного управління закладено, окрім методології сценарного аналізу, сценарний синтез. В аспекті останнього слід обумовити формування (синтез) двох цільових сценаріїв управління: забезпечення стабільності функціонування галузі регіону (підтримка існуючих умов реалізації потенціалу)

та потребу в її трансформації (формування якісно нових умов реалізації потенціалу). Крім цього, зазначені цільові сценарії добре узгоджуються із загальноприйнятими концептами сценарного синтезу: оптимістичного, песимістичного та реалістичного.

Завдання прогнозування складної соціально-економічної системи ускладнені її відкритістю та пов'язаним з нею впливом численних факторів зовнішнього середовища на поведінку її компонент (параметрів стану). Дієвим шляхом розв'язання даної проблеми є виокремлення тих параметрів системи, які відображають найбільш впливові ендогенні чинники та на піддаються впливу екзогенних. Саме такі параметри і слугують основою прогнозних моделей. Для регіональних соціально-економічних систем в якості таких параметрів виступає потенціал регіонального розвитку. Більше того, у випадку інерційного концепту сценарного синтезу чи підходах сценарного прогнозування, потенціал регіонального розвитку підтверджує свою обов'язковість та безальтернативність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином в роботі встановлено, що потенціал регіонального розвитку є невід'ємною методичною та об'єктивною складовою механізмів сценарного управління. Утвердження регіонального потенціалу як невід'ємної частини механізмів регіонального управління визначає низку принципів вимог до методів його оцінки: об'єктивності; універсальності; детермінованості; точності розрахунку. Крім цього, аспект сценарного управління передбачає використання можливостей інтегрального об'єднання залежних компонент, що покладені в основу розрахункових моделей потенціалу регіонального розвитку.

Використання концепту потенціалу регіонального розвитку обумовлює перспективи формування (синтезу) двох цільових сценаріїв управління: забезпечення стабільності функціонування галузі регіону (підтримка існуючих умов реалізації потенціалу) та потребу в її трансформації (формування якісно нових умов реалізації потенціалу). Зазначені цільові сценарії добре узгоджуються із загальноприйнятими підходами сценарного синтезу: оптимістичного, песимістичного, реалістичного та інерційного.

Література.

1. Уліганинець Г. П. До питання про сутність ресурсного потенціалу регіону / Г. П. Уліганинець // Економіка та держава. – 2007. – №9. – С. 20 – 22.
2. Королюк Ю. Г. Механізми управління розвитком регіональних систем [Монографія] / Ю. Г. Королюк. – К. : Терно-граф, 2011. – 344 с.
3. Лучик В. Є. Методологія сценарного прогнозування соціального та економічного розвитку регіонів / В. Є. Лучик, С. Д. Лучик // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. – Вип. III (59). Економічні науки.
4. Кифяк В. Ф. Розвиток туризму як один зі сценаріїв покращення соціально-економічного стану Чернівецької області / В. Ф. Кифяк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. – Вип. II (58). Економічні науки. – С. 67-81.
5. Pushnoi G. Dynamics of a system as a process of realization of its "potential" / Pushnoi G. // The 21st International Conference of the System Dynamics Society, Proceedings, New York. – No.56. – 2003.

References.

1. Ulihanynets, H. P. (2007), "On the nature of the resource potential of the region", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 20–22.
2. Koroliuk, Yu.H. (2011), *Mekhanizmy upravlinnia rozvytkom rehionalnykh system [Mechanisms for regional development management systems]*, *Terno-hraf*, Kyiv, Ukraine.
3. Luchyk, V.Ye. and Luchyk, S.D. (2015), "Methodology of scenario prognostication of social and economic development of regions", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*, vol. III (59).
4. Kyfiak, V.F. (2015), "The development of tourism as one of the scenarios to improve socio-economic condition of Chernivtsi region", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*, vol. II (58), pp. 41–45.
5. Pushnoi, G. "Dynamics of a system as a process of realization of its "potential"" *The 21st International Conference of the System Dynamics Society*, Proceedings, New York. – No.56. – 2003.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу